

Asia: VN/33836/2025

Luonnos hallituksen esitykseksi laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain ja harmaan talouden selvitysyksiköstä annetun lain 6 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Kommenttinne valvontalain 1 §:ään ehdotetusta muutoksesta ja sen vaikutuksista (Kunnan hyte-järjestämistehtävän valvonta).

-

Kommenttinne valvontalain 4 §:ään ehdotetusta muutoksesta ja sen vaikutuksista (Vaativaa sosiaalihuoltoa tuottavan palveluyksikön määritelmä).

Kannatamme tavoitetta palauttaa tilanne vastaamaan lain alkuperäistä tarkoitusta: tehostaa valvontaa, siirtää painopistettä omavalvontaan ja kohdentaa viranomaisresurssit asiakas- ja potilasturvallisuuden kannalta kriittisimmiksi arvioituihin yksiköihin. Mehiläinen pitää perusteltuna, että ympärivuorokautisuus ei yksin enää täytä ennakkotarkastuksen edellyttämää määritelmää. Uusi muotoilu on kuitenkin edelleen tulkinnanvarainen. Esitys ei vastaa useaan käytännön kannalta keskeiseen kysymykseen.

Ympäri vuorokautisten yksiköiden osalta jää epäselväksi, montako kriteeriä niiltä edellytetään ja miten kriteerien täytyminen arvioidaan rekisteröintimenettelyssä. Esityksessä todetaan, että vaativaa sosiaalihuoltoa tuottavat palveluyksiköt "ovat yleensä ympärivuorokautisia" mutta voivat olla myös muita — mutta tämä ei vastaa siihen, milloin ympärivuorokautinen yksikkö ei ole vaativa. Kriteeri "laaja-alainen erityisosaaminen" jää määrittelemättä. Esityksessä ei kuvata, mitä sillä tarkoitetaan eri palvelualoilla tai miten sen täytyminen arvioidaan. Kriteeri "erityistä tukea tarvitsevat henkilöt" viittaa sosiaalihuoltolain 3 §:ään, mutta esitys ei huomioi, että sosiaalihuoltolakia ollaan uudistamassa ja määritelmät voivat muuttua.

Kriteeri "itsemääräämisoikeutta rajoittavat toimenpiteet" on sidottu "kulloinkin sovellettavaksi tulevaan lainsäädäntöön", mikä jättää tulkinnanvaraa erityisesti ennen itsemääräämisoikeuslainsäädännön valmistumista. Edellä mainitut esimerkit ovat mielestämme merkittäviä puutteita.

- Mehiläinen esittää, että:
- STM julkaisee lain voimaantulon yhteydessä soveltamisohjeen siitä, mitkä palvelutyypit kuuluvat uuden määritelmän piiriin
- Selkeys on välttämätöntä palveluntuottajien ennakoitavuuden ja rekisteröintiprosessin keston arvioimisen kannalta

Kommenttinne valvontalain 9 §:ään ja 24 §:n 1 momenttiin ehdotetuista muutoksista ja niiden vaikutuksista (Palveluntuottajan henkilöstön kielitaidosta huolehtiminen)

Mehiläinen pitää henkilöstön kielitaidon varmistamista tärkeänä asiakas- ja potilasturvallisuuden sekä kielellisten oikeuksien ja myös henkilöstön yhdenvertaisuuden kannalta. Työnantajien velvoitteiden rinnalla on huolehdittava kotimaisilla kielillä toteutettavan sosiaali- ja terveysalan koulutuksen riittävydestä sekä laillistukseen johtavan koulutuksen kielitaidon varmistamisesta, jotta vastuu henkilöstön kielitaidosta jakautuu tarkoituksenmukaisesti eikä jää yksin palvelutuotannon kannettavaksi.

Mehiläinen toivoo kuitenkin vielä täsmennystä seuraaviin kysymyksiin:

- Millä menettelyllä palveluntuottaja osoittaa täyttäneensä velvoitteen valvontaviranomaiselle?
- Miten velvoite soveltuu tilanteissa, joissa henkilö on koulutettu Suomessa kokonaan englanninkielisenä? Millainen vastuu koulutuksen järjestäjällä on taata riittävä suomen kielen taito?
- Miten varmistetaan, että työnantajille (myös julkiset työnantajat) aiheutuvat kustannukset kielitaidon kehittämisen osalta huomioidaan hyvinvointialueiden rahoituksessa, koska kielitaidon kehittäminen tulee aiheuttamaan suoria kustannuksia, joka näkyy myös palvelun tuottamisen hinnassa?
- Miten varmistetaan, että vuokratyöfirmoilla on vastaavat intressit ja velvoitteet kielitaidon varmistamiseen?

Esitysluonnos lupaa työnantajille suunnatut kielitaidon selvittämisen- ja vahvistamismateriaalit vuosina 2026–2027. Näiden materiaalien saatavuus tulisi varmistaa hyvissä ajoin ennen lain voimaantuloa.

Haluamme myös painottaa, että kielitaitovaatimusten tulee olla oikeasuhtaisia henkilöstön saatavuuteen nähden. Tilanne henkilöstön saatavuuden osalta vaikeutuu entisestään sote-henkilöstön eläköitymisen myötä lähivuosina. Velvoitteen toimeenpanossa on varmistettava, että vaatimukset ovat käytännössä toteuttamiskelpoisia. Oikeasuhtaisuus koskee työtehtäväkohtaisen kielitaidon arviointia, ei sitä perustason kielitaitoa, jonka tulisi olla koulutus- ja laillistusjärjestelmän takaama. Lisäksi huomautamme, että erityistä huomiota tulee kiinnittää siihen, että koulutuksesta valmistuvilla henkilöillä, joilla on oikeudet toimia sosiaali- ja terveydenhuollossa ammattihenkilöinä tai nimikkeellä, on tähän riittävä kielitaito.

Kommenttinne valvontalain 18 §:ään ja Harmaan talouden selvitysyksiköstä annetun lain 6 §:ään ehdotetuista muutoksista ja niiden vaikutuksista (Velvoitteidenhoitoselvityksen pyytäminen ja laatiminen)

-

Kommenttinne valvontalain 24 §:ään ehdotetuista 2 ja 3 momentista ja niiden vaikutuksista (Palvelunjärjestäjän omaavalvontaan ja lastensuojelun sijaishuollon valvontaan liittyvät tiedonsaanti- ja tarkastusoikeudet)

Lastensuojelun sijaishuollon valvonta (24 § 3 mom.)

Mehiläinen pitää perusteltuna, että sijaishuollon valvonnan tiedonsaanti- ja tarkastusoikeudet säädetään selkeästi lapsen hoidon ja huolenpidon turvaamiseksi. Keskeinen kysymys on valvonnan koordinointi, koska samaan sijaishuoltopaikkaan voisi kohdistua itsenäinen tarkastusoikeus sekä järjestämisvastuussa olevalta että useammalta sijoittajahyvinvointialueelta. Esityksessä tunnistetaan tarve välttää päällekkäistä valvontaa. Pidämme tätä välttämättömänä, jottei sama yksikkö joudu vastaamaan toistuviin ja päällekkäisiin tarkastuksiin, mikä viime kädessä häiritsee lasten arkea heidän kodissaan. Esitämme, että valvonnan yhteensovittaminen ja alueiden työnjako täsmennetään lain tasolla tai perusteluissa.

Mehiläinen esittää, että:

- Sijaishuollon valvonnan yhteensovittaminen ja alueiden työnjako täsmennetään siten, etteivät päällekkäiset toimivaltuudet johda päällekkäisiin tarkastuksiin.

Asiakastietojen käyttö omaavalvonnassa (24 § 4 mom.)

Mehiläinen pitää ymmärrettävänä tarvetta selkeyttää palvelunjärjestäjän oikeutta käyttää omaavalvonnassa välttämättömiä asiakastietoja. Kyse on kuitenkin pääsystä salassa pidettäviin asiakas- ja potilastietoihin, mikä edellyttää tarkkarajaisuutta. Ehdotettu säännös on sanamuodoltaan väljä, kun taas käytön keskeinen raja (tietojen käsittely vain rajallisissa tilanteissa, joissa valvontatoimenpide ei muutoin olisi mahdollinen), ilmenee ainoastaan perusteluista. Koska perustelut eivät sido soveltajaa yhtä vahvasti, esitämme, että rajaus kirjataan itse pykälään ja että tietojen käyttö järjestetään jäljitettäväksi.

Mehiläinen esittää:

- Asiakastietojen käytön välttämättömyys- ja toissijaisuusrajaus kirjataan itse säännökseen ja käyttö järjestetään jäljitettäväksi.

Kommenttinne valvontalain 45 §:ään ehdotetuista muutoksista (Viranomaisvalvonnan tiedonsaantioikeudet)

Mehiläinen pitää tiedonsaantioikeuksien täsmentämistä lähtökohtaisesti perusteltuna. On tärkeää, että valvontaviranomaisella on tehtäviensä edellyttämät riittävät tiedot palveluntuottajien luotettavuuden ja toimintaedellytysten arvioimiseksi. Pidämme erityisen perusteltuna, että henkilöstöä vuokraavat yritykset lisätään niiden tahojen joukkoon, joilta valvontaviranomaisella on oikeus saada välttämättömät tiedot. Tämä on johdonmukaista suhteessa siihen, että vuokratyövoiman osaamis-, kielitaito- ja rikostaustavastuun tulee seurata yhdenmukaisena läpi koko henkilöstön hankintaketjun. Tiedonsaantioikeuksien laajuuden tulee kuitenkin olla rajattu välttämättömään ja oikeasuhtainen suhteessa sekä rekisteröidyn tietosuojaan että palveluntuottajien hallinnolliseen kantokykyyn. Erityisesti laajojen ja arkaluonteisia tietoja koskevien tietopyyntöjen tulee perustua riskiperusteiseen harkintaan eivätkä ne saa muodostua automaattisiksi menettelyiksi, joista aiheutuu turhaa hallinnollista kuormaa ilman valvonnallista tarvetta.

Mehiläinen esittää, että:

- Laajat ja arkaluonteisia tietoja koskevat tietopyynnot perustuvat riskiperusteiseen harkintaan eivätkä muodostu automaattisiksi menettelyiksi.
- Tiedonsaantioikeuksien käytöstä annetaan riittävää ja valtakunnallisesti yhdenmukaista ohjausta soveltamiskäytäntöjen yhtenäistämiseksi.

Kommenttinne valvontalain 26 ja 27 §:ään ehdotetuista muutoksista ja niiden vaikutuksista (Omavalvonnan raportointi)

Kommenttinne valvontalain 26 ja 27 §:ään ehdotetuista muutoksista ja niiden vaikutuksista (Omavalvonnan raportointi)

Raportointijakson muutos neljästä kuukaudesta kuuteen kuukauteen on tarkoituksenmukainen. Se vähentää hallinnollista taakkaa ilman heikennystä omavalvonnan tosiasiallisessa tasossa, koska omavalvonta on luonteeltaan jatkuvaa. Mehiläinen tukee tätä muutosta.

Kommenttinne valvontalain 2 ja 28 §:ään ehdotettavista muutoksista ja niiden vaikutuksista (Vuokratyöntekijöiden rikostaustan selvittäminen)

Mehiläinen pitää iäkkäiden ja vammaisten henkilöiden turvallisuuden turvaamista tärkeänä ja tukee rikostaustan selvittämisen laajentamista vuokratyöntekijöihin. Esitysluonnos tunnistaa kuitenkin myös itse ongelman: velvoite asetetaan palveluntuottajalle (toiminnan tilaajalle), ei henkilöstövuokrausyritykselle (työnantajalle).

Mehiläinen esittää, että

- Velvoite ulotetaan myös henkilöstövuokrausyritykseen työnantajana

- Vaihtoehtoisesti henkilöstövuokrausyrityksille säädetään selkeä tiedonantovelvollisuus palveluntuottajalle ennen sopimuksen tekemistä

**Kommenttinne valvontalain 45 §:ään ehdotetuista muutoksista ja niiden vaikutuksista
(Viranomaisvalvonnan tiedonsaantioikeudet)**

-

Kommenttinne 47 a §:n sääntelystä koskien Pohjanmaan hyvinvointialueen tehtäviä, ohjausta ja rahoitusta kansallisena asiakas- ja turvallisuuden asiantuntijaviranomaisena.

-

Kommenttinne väliaikaisen sääntelyn voimassaolon ja julkisten palveluntuottajien siirtymäajan jatkamisesta ja niiden vaikutuksista

Mehiläinen katsoo, että esitetyt perusteet eivät riittävällä tavalla perustele julkisen sektorin rekisteröinnin lykkäämistä. Eduskunta on säätänyt rekisteröintivelvoitteen koskemaan yhtäläisesti yksityisiä ja julkisia palveluntuottajia, ja veloitetta on jo kertaalleen lykätty julkisen osalta kahdella vuodella. Neljän vuoden lisälykkäyksen myötä alkuperäisestä voimaantulosta olisi kulunut kuusi vuotta. Lykkäystä perustellaan rekisteröintimenettelyn vakiinnuttamisella ja kehittämällä, mutta esityksessä ei kuvata konkreettisesti, mitä tämä kehittäminen pitää sisällään tai miksi se ei voisi edetä rinnakkain julkisten toimijoiden rekisteröinnin kanssa. Lupa- ja valvontavirasto ja sitä edeltäneet viranomaiset ovat kehittäneet menettelyä yksityisen sektorin kanssa lain voimaantulosta 2024 lähtien, ja yksityistä sektoria on koskenut vastaava ennakkoinen menettely jo tätä ennen. Mikäli lykkäyksen taustalla ovat ensisijaisesti julkisen talouden säästötavoitteet, tämä olisi tuotava esiin avoimesti. Silloinkin menettely olisi erikoinen, kun valvontalain tavoitteena on nimenomaisesti ollut yhdenvertaista ja tasalaatua julkisten ja yksityisten palveluntuottajien valvontaa.

Esitysluonnoksessa todetaan, että julkisten palveluntuottajien siirtymäajan jatkaminen voi asettaa yksityiset palveluntuottajat julkisia tuottajia epäedullisempaan asemaan kilpailutilanteessa. Yksityiset palveluntuottajat ovat kantaneet rekisteröinnin täydet hallinnolliset ja taloudelliset kustannukset vuodesta 2024 alkaen, kun taas julkiset palveluntuottajat saavat rekisteröinnin maksutta ja heidän tulisi toteuttaa se vasta vuoden 2034 loppuun mennessä.

Rekisteröinnin tarkoitus on turvata asiakas- ja potilasturvallisuus sekä palvelujen laatu riippumatta palveluntuottajan oikeudellisesta muodosta. Tätä tavoitetta ei voida toteuttaa johdonmukaisesti, mikäli suuri osa palveluntuotannosta jää rekisteröinnin ulkopuolelle vuoteen 2034 saakka. Julkisten toimijoiden jälkikäteinen omavalvonta ei korvaa rekisteröinnin yhteydessä tehtävää ennakkollista laadunvarmistusta.

Kiinnitämme tässä yhteydessä huomiota myös näkökulmaan, joka esityksen vaikutusarviosta puuttuu: arvio rakentuu lähes yksinomaan palveluntuottajan ja viranomaisen näkökulmalle, kun taas asiakkaan ja potilaan näkökulma jää sivuun. Esityksessä yhdenvertaisuutta tarkastellaan palveluntuottajien välisenä kysymyksenä, mutta sama yhdenvertaisuus koskee myös asiakkaita: oikeutta siihen, että palvelu on yhtäläisesti rekisteröity, ennakkoon arvioitu ja valvottu riippumatta tuottajasta. Tämä koskee myös haavoittuvimpia ryhmiä, kuten ympärivuorokautisen hoivan piirissä olevia ikääntyneitä ja vammaisia henkilöitä.

- Mehiläinen esittää, että:
- Mikäli hallittu toimeenpano edellyttää lisääikaa, lykkäys toteutetaan yleislykkäyksen sijaan porrastettuna palveluryhmittäin siten, että asiakas- ja potilasturvallisuuden kannalta kriittisimmät palvelut, kuten ikääntyneiden ympärivuorokautinen hoiva ja vammaisten henkilöiden palvelut, saatetaan rekisteröinnin ja ennakkovalvonnan piiriin ensin.
- Rekisteröinnin kustannusrakenne arvioidaan uudelleen yksityisten ja julkisten palveluntuottajien yhdenvertaisuuden näkökulmasta.

Muut kommentit esitysluonnoksesta

Toteamme yhteenvetona seuraavaa:

- Kannatamme omavalvonnan raportointijakson harventamista neljästä kuudesta kuukauteen.
- Kannatamme varauksin kielitaitovelvoitetta. Kaipaamme kuitenkin täsmennyksiä toimeenpanoon, kustannusten huomioimiseen palvelun hinnassa ja hyvinvointialueiden rahoituksessa sekä koulutuksen järjestäjän vastuuseen kielitaidon osalta. Lisäksi vaatimusten on oltava oikeasuhtaisia henkilöstön saatavuuteen nähden.
- Kannatamme varauksin vuokratyöntekijöiden rikostaustan selvittämistä (epäsymmetria työnantajasuhteen osalta on korjattava), vaativan sosiaalihuollon määritelmän muutosta (kaivataan soveltamisohjetta), tiedonsaantioikeuksien laajentamista 45 §:ssä (perustuttava riskiperusteiseen harkintaan ja raportointikuorma pidettävä oikeasuhtaisena).

Emme kannata tai pidä lain hengen mukaisena julkisten palveluntuottajien neljän vuoden läsiirtymäaikaa rekisteröintivelvoitteessa.

Lisäksi huomautamme, että soteri-rekisterin ruuhkautuminen edellyttää konkreettisia toimenpiteitä ja niiden vaikutusten seuranta.

Lampinen Marina
Mehiläinen